

BALKAN SAVAŞLARI SIRASINDA HAVSA VE ÇEVRESİNDEKİ YERLİ RUMLARIN TÜRKLERE YÖNELİK SALDIRILARI

*Bülent YILDIRIM**

ÖZET

Balkan Savaşları yakın dönem Türk tarihi için çok önemli siyasî ve askerî sonuçları olan bir savaş olmasının yanı sıra sosyal, demografik ve kültürel alanlarda da günümüze kadar tesir eden etkiler bırakmıştır. Özellikle müttefik Balkan kuvvetlerinin işgal ettiği sahalardaki gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının tutumu, Türk ve Müslüman ahali için genellikle menfi yönde cereyan etmiştir. Çalışmada bu duruma örnek olarak Balkan Savaşları esnasında o dönemde Edirne'ye bağlı bir kaza olan Havsa ve çevresinde yaşananlar döneme ait arşiv belgeleri ve diğer kaynaklardan istifade edilerek incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları, Edirne, Havsa, Sürgün, Rum, Bulgar

ATTACK ON TURKS BY LOCAL GREEKS IN HAVSA AND ENVIRONS DURING BALKAN WARS

ABSTRACT

Balkan Wars, as well as being a war with crucial military and political consequences in late Turkish History, had impacts persisting even today in social, demographic and cultural spheres. The attitude of non-Muslim Ottoman citizens living in areas invaded by Balkan Allies were usually negative towards Turkish-Muslim population. In this study events taking place in Havsa, a district of Edirne during Balkan Wars, were studied based on archive documents and other sources

Keywords: Balkan Wars, Edirne, Havsa, Exile, Greek, Bulgar

*Yrd. Doç. Dr. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi bulentyildirim@trakya.edu.tr

GİRİŞ

1893'te neşredilen 1313 senesi istatistiğine¹ göre Havsa, Edirne Vilayeti Edirne Merkez Sancağı'na bağlı bir kazaydı. Edirne Merkez Sancağı'nın diğer kazaları ise Cısr-i Mustafa Paşa, Kırcaali, Cısr-i Ergene (Uzunköprü), Dimetoka ve Ortaköy idi². Doğuda İstanbul hariç Doğu Trakya'nın tamamını, batı da ise Kırcaali ve Paşmaklı dâhil olmak üzere Batı Trakya'nın tümünü kapsayan Edirne Vilayeti'nde Müslüman Türk unsur en fazla nüfusa sahip grubu oluşturmaktaydı. Onu sırasıyla Rum, Bulgar, Ermeni ve Yahudi nüfus takip etmekteydi. Gayrimüslimlerin toplam nüfusları da Müslüman Türk nüfustan daha azdı³.

1883 senesinden sonra düzenlenen Edirne Vilayet Salnamelerinde, Havsa kazasına bağlı tek bir nahiye vardı o da Kırcaalihalidi. Balkan Savaşlarından kısa bir süre önce 1902 tarihli salnameye göre de Havsa'ya bağlı 32 köy bulunmaktaydı. Bu tarihte Havsa'da 8.278 Müslüman, 6.411 Rum, 1.436 Bulgar olmak üzere toplam 16.125 nüfus yaşamaktaydı⁴.

Balkan Harbine sebep olan siyasî gelişmeleri 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşına kadar götürmek mümkündür. Bu savaşın sonunda imzalanan Berlin Anlaşması ile Osmanlı Devleti Rumeli'deki topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiştir. Fakat bu toprakların paylaşımı konusunda Balkan Devletleri arasında pek çok ihtilaf çıkmıştır. Bu ihtilafların başında, Bulgar Kilisesi'nin Rum-Ortodoks Kilisesi'nden ayrılmasından sonra Makedonya'daki birçok kilise ve okulun kime ait olduğu meselesinden doğan "Kiliseler Meselesi" gelmekteydi. Ayrıca Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Osmanlı sınırları içinde kalan aynı topraklar üzerinde emelleri bulunmaktaydı⁵.

¹1881/82 yılında başlanan ve sonuçları 1893'te II. Abdülhamid'e sunulan genel nüfus sayımı sonuçları İstatistik Umumi İdaresi tarafından "Devlet-i Aliye-i Osmaniye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisi" adlı eserde neşredilmiştir (Bilâl Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*, Risale Yay., İstanbul 1996, s. 85).

²İstatistik Umumi İdaresi, *Devlet-i Aliye-i Osmaniye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisi*, Alem Matbaası, İstanbul 1316, s. 1.

³Edirne Vilayeti'nde 539.031 İslam, 288.968 Rum, 121.870 Bulgar, 17.968 Ermeni, 1.554 Katolik, 16.357 Yahudi, 200 Protestan ve diğer 4, olmak üzere toplam 985.962 nüfus yaşamaktaydı (İstatistik Umumi İdaresi, *Devlet-i Aliye-i Osmaniye'nin 1313 Senesine.....* s. 18).

⁴Haluk Kayıcı, *Salnamelere Göre İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*, Edirne Valiliği Kültür yay., İstanbul 2013, s. 47-50, 125.

⁵Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı" Maddesi, *DİA.*, C. 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992, s. 23.

1908’de II. Meşrutiyetin ilânından sonra meydana gelen gelişmeler Kiliseler Kanunu’nun çıkması⁶, İtalya’nın Osmanlı Devleti’ne savaş açarak Trablusgarp’ı ve Oniki Ada’yı işgal etmesi mevcut durumu Osmanlı Devleti aleyhine değiştirmiştir. İtalya’nın Osmanlı Devleti’ne karşı savaşta başarılı olmasının Balkanlar’da yarattığı heyecan ve bölgedeki Rus büyükelçilerinin diplomatik çabaları sonuç vermeye başlamış, 1912 yılı içerisinde Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ, Osmanlı Devleti’ne karşı ittifak antlaşmalarını tamamlamıştı⁷. Aslında Ruslar, özellikle Avusturya-Macaristan’a karşı Balkanlar’da bir üstünlük sağlama gayreti içerisindeydiler. Ancak savaşın sonundaki durum Rusların istediği gibi olmamıştır. Son olarak 27 Eylül 1912’de Karadağ ve Sırbistan’ın İsviçre’nin Lucerne kentinde anlaşmaya varmasıyla Balkan birliği tamamlanmış ve savaş kaçınılmaz hale gelmiştir⁸. 8 Ekim 1912’de Karadağ’ın Osmanlı Devleti’ne savaş ilân etmesiyle Türk tarihinin en büyük felaketlerinden olan I. Balkan Savaşı resmen başlamıştır⁹.

SAVAŞ ESNASINDA GAYRİMÜSLİMLERİN TUTUMU

Balkan Savaşları, Osmanlı devleti için çok büyük kayıplara sebep olmuş, savaş sonunda hemen hemen bütün Rumeli toprakları elden çıkmış, yüz binlerce Türk yerinden, yurdundan olmuş, her şeylerini kaybederek göç etmek zorunda kalmıştır¹⁰. Savaş sonunda Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki topraklarında Arnavutluk haricinde yaşayan 2.315.293 Müslüman’ın 1.445.179’u yani %62’si eksilmiştir. Göçe çıkanların 812.271’i hayatta kalmayı başarabilmiş, geri kalan

⁶ Aralarında anlaşmazlıklar bulunan Balkan Devletleri’nin ittifakını çıkarılan Kiliseler Kanunu’nun genellikle kolaylaştırdığı söylenmekle beraber bu konuda farklı yaklaşımlarda mevcuttur. Kiliseler Kanunu ve kiliseler meselesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hale Şıvgın, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Balkan İttifaklarının Önce Kiliseler ve Çeteler Arasında Başlaması” Osmanlı C.2, Ankara 1999, s. 478-483; Süheyla Yenidünya, “Balkanlarda Kilise Mücadeleleri: Fener Rum Patrikhanesi Tarafından Makedonya’da Yürütülen Çete Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti’nin Aldığı Tedbirler” *Türk Tarihinde Balkanlar*, C.II, Sakarya Üniversitesi Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, s.895-913.

⁷ Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912–1913 I. Dünya Savaşı’nın Provası* (Çeviren Tanju Akad), Homer Kitabevi, İstanbul 2003, s. 12–18.

⁸Hall, *a.g.e.*, s. 17.

⁹*Balkan Harbi Kronolojisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara 1999, s. 14.

¹⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız, Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri (1912-1913)*, Ankara, TTK, 1995; İlker Alp, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1878-1989)*, Ankara, Trakya Ün. Yayınları, 1990; H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanlar’ın Makus Talihi Göç*, İstanbul, Kum Saati yay., 2001; Bilal Şimşir, *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri, Kıyımlar – Kırımlar – Göçler (1821-1913)*, Terazi yay., Ankara 2013.

632.408 kişi ise hayatını kaybetmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin kaybettiği Balkan topraklarında yaşayan Müslümanların %27'si yaşamını yitirmiştir¹¹.

Osmanlı Devleti savaşa büyük imkânsızlıklar içinde girdi. Savaşın ilk aşamasında Rumeli'de Bulgarlara karşı savaşılan “Doğu Ordusu” ile Makedonya ve Arnavutluk'ta Sırp, Yunan ve Karadağlılara karşı savaşılan “Batı Ordusu” adında iki ordu kurulmuştu. Bu bakımdan savaş Doğu ve Batı cephelerinde cereyan etmekteydi. Biz konumuz açısından sadece Doğu cephesinde Bulgarların ilerlemesi üzerinde duracağız. Savaşın başlamasıyla Doğu Ordusu, hemen Filibe'ye hücum ederek Bulgar ordusunu arkadan çevirmek istemişse de, Bulgarlar karşısında kısa zamanda bozguna uğramıştır. 22–23 Ekim 1912'de Kırkkilise (Kırklareli) Muharebesi'ni de kaybetmesiyle Lüleburgaz'a çekilmiştir. Doğu Ordusu, 28 Ekim 1912 tarihli ikinci muharebeyi de kaybedince Çatalca hattına kadar çekilmek zorunda kaldı¹².

Osmanlı Ordusunun geri çekilmesiyle birlikte sadece Edirne direnmeye devam etmiş,¹³ Edirne merkez mahalleri dışındaki tüm köyler ve kazalar işgale uğramıştır. İşgalle birlikte gayrimüslim vatandaşlardan özellikle Doğu ve Batı Trakya'daki Rumların, Bulgarların ve Ermenilerin işgalcilere yardımcı oldukları, çeteler teşkil ederek Müslüman komşularına saldırdıkları veya Osmanlı keşif birliklerine ateş açtıkları, yağma, talan, gasp, ırza geçme gibi adı suçlar işledikleri görülmektedir. Balkan Savaşı sırasında Trakya'da yaşayan gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarından işgalci Bulgar ordusuna önemli yardımlar yapılmıştır. 6 Aralık 1912–3 Şubat 1913 tarihleri arasındaki mütareke döneminde özellikle bu bölgede yaşayan Rumlar araziyi iyi bildiklerinden, Türk kuvvetleri hakkında Bulgarlara önemli bilgiler vermişlerdi. Ayrıca gizlice kayıklarla Bulgar ordusu için erzak ve benzeri malzemeler taşınmıştır¹⁴. Savaş sırasında, Mahmud Muhtar Paşa'nın yanında kurmay subay olarak bulunan Alman subayı Gustav von Hochwacher'in günlüğünde de Türk ordusunun Kırklareli'nden geri çekilmesi esnasında, bölgedeki Hıristiyan Osmanlı vatandaşlarının tutumu ile ilgili önemli bilgiler verilmektedir. 24 Ekim'de başlayan geri çekiliş sırasında her yerde büyük bir karmaşa hâkimdir ve Hıristiyan köylüler pencerelerden subaylara ateş etmektedir. Günlüğün 27 Ekim Pazar gününe ait bölümünde Vize'nin köylerinden birinde konaklayan tüm asker ve

¹¹ Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün*, TTK yay., 2. baskı Ankara 2014., s. 186-187.

¹² Cevdet Küçük, *a.g.m.*, s.24.

¹³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Fuat Öreñç, “Edirne Muhasarası ve Mehmed Şükrü Paşa”, *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne*, Edirne Valiliği Kültür yay., İstanbul 2013, s.103-134.

¹⁴Hüsnü Ersü, *Balkan Savaşı'nda Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebeleri*, (Yay. Haz., Ahmet Tetik, Çiğdem Aksu), ATASE Yay., Ankara 2006, s. 26, 28. Ayrıca bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Selçuk, “Marmara Havzası'nda Yaşayan Gayrimüslim Halkın Balkan Savaşlarında Bulgar Ordusuna Yaptığı Yardımlar” *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S.13, İstanbul 2008, s. 95-104.

subayların buradaki Rum köylüleri tarafından kesildiği, geriye sadece ceset parçaları, birçok üniforma, tüfek ve cephane kaldığı anlatılmaktadır¹⁵.

HAVSA VE ÇEVRESİNDE YAŞANAN OLAYLAR

Düşman ordusunun ilerleyişi ile Havsa için de karanlık günler başlamıştır. Keşan Kaymakamınca 2 Kasım 1912’de Dâhiliye Nezaretine bildirilen raporda Dimetoka, Havsa, Lüleburgaz ahali ve memurlarının heyecanlarını teskin edemeyerek binlerce araba ve hayvanlarla Keşan’a geldikleri bildirilmiştir¹⁶.

Keşan’ın da işgale uğrama ihtimali belirince buradaki göçmenler Gelibolu’ya doğru akın etmeye başlamışlardır. Daily Telegraph gazetesinden bir muhabir de Gelibolu civarındaki muhacirlerin durumunu şöyle açıklamaktadır:

“Bu bedbaht insanların duçar oldukları sefaleti tasvir etmek mümkün değildir. Bunların cümlesinin erkekleri ya muharebede yahut da vahşi komiteciler ile yerli Rum ve Bulgar Hıristiyanları tarafından katledilmiştir”¹⁷.

Balkan Harbi esnasında Havsa ve civarı köylerinde yaşananları, yerli Rumların Müslüman ahaliye karşı vuku bulan tecavüzlerine dair Dâhiliye Nezaretine Edirne Valiliğinin üst yazısı ile Havsa Kaymakamlığından gönderilen 8 rapordan ayrıntılı bir şekilde öğrenmekteyiz. Zabıt varakası olarak düzenlenen bu raporlarda, olayları gören ve anlatan ahalden 3-4 kişinin, varsa muhtarın, jandarma karakol vekilinin imza ve mühürleri bulunmaktadır¹⁸.

28 Ekim 1912¹⁹ günü, gündüz saat 5-6 sıralarında Muhacir Ahmed oğlu Mehmed, Akardere isimli mahalde köy hayvanlarını otlatırken, bulunduğu mevkiin batısından kalabalık düşman ordusunun ilerlemekte olduğunu görünce, derhal hayvanlarını terk ederek Havsa’ya gelip “Ne duruyorsunuz düşman askeri geliyor, civar köy ahali köylerini terk ediyor da hala duruyor” demesi üzerine halk

¹⁵Gustav von Hochwaster, *Balkan Savaşı Günlüğü “Türklerle Cephe”*, (Çev. Sumru Toydemir), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. İstanbul 2008, s. 27.

¹⁶ Halaçoğlu, a.g.e., s. 49.

¹⁷ Halaçoğlu, a.g.e., s. 40.

¹⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) Dâhiliye Nezâreti (DH.), Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti (EUM.) Üçüncü Şube (3. Şb.) 25/62 Lef 1.

¹⁹Balkan Savaşlarından sonra Edirne Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuş olan Dağdevirenzade Mustafa Şevket Bey (1863-1931) Edirne kuşatması esnasında şehirde bulunup, olan biten hadiseleri günlük olarak kaydetmiştir. Günlüğünün Rumi 15 Teşrin-i Evvel 1328 (Miladi 28 Ekim 1912) tarihli kısmında Kırklareli, Kırcaali, Koşukavak ve hatta Havsa’nın düşman eline geçtiği yönünde haberlerin yayıldığından bahsetmektedir. Zabıt varakalarındaki ifadeler de bakılacak olursa, yaklaşık olarak bu tarihlerde Havsa’nın düşman kontrolündeki sahada kaldığı anlaşılmaktadır (*Savaşı Yaşayanların Kaleminden Edirne Balkan Savaşı Anıları*, Haz. Ratip Kazancıgil, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 150).

koşulacak hayvanlarını arabalara koşup ellerine geçirebildikleri eşyaları alıp, yola çıkmıştır. Zahirinin ve hayvanların büyük kısmı da geride bırakılmıştır.

Geride sadece biri asker olmak üzere altı kişi bırakılmış fakat onlar silahsız ve hiçbir şey yapamayacak durumda olduklarından bir süre sonra yola çıkmış; ancak Babaeski kasabasına ulaştıklarında yerli Rum çeteleri tarafından caniyane şekilde öldürülmüşlerdir. Bu hadise Babaeski’de fırıncılıkla meşgul olan Mehmed oğlu Osman tarafından görülmüş ve kasaba muhacirleri Tekirdağ’a ulaştıklarında aynen anlatılmıştır. Yaklaşık bir sene sonra Osmanlı Ordusu Edirne’yi geri alınca hayatta kalan Havsalılar geri döndüklerinde evlerinin tamamen tahrip edildiğini mal ve eşyalarının tamamının 1, 1.5 saat mesafedeki Osmanlı köyü Rumları tarafından yağma edildiğini, geri kalan bazı mal ve eşyanın da Çiftalan ve Ovalı Rumlarının elinde olduğunu anlaşılmışlardır²⁰.

29 Ekim 1912’de düşman ordusunun, Havsa’nın Osmanlı köyüne, istila suretiyle yaklaşmakta olduğu Havsa Jandarma komutanı Ahmed Efendi tarafından haber verilmişti. Bunun üzerine Osmanlı köyü ahalisi nakledilmesi mümkün olan eşyalar arabalara taşıyarak gece dörtte köyü terk etmişti. Bu göç sırasında Osmanlı köyü sakinlerinden Hacı oğlu Halil, Efrad oğlu Hüseyin ile Ahmed oğlu Osman Ağalar aileleri ile birlikte Uzunköprü kazasının Beykonağı köyündeki akrabalarına sığınmışlardı. Başka bölgelerden gelen göçmenlerin de bulunduğu köye, Uzunköprü kazasına bağlı Çöpköy, Dağkarapürçek köyleri yerli Rum ahalisi çete halinde silahlı saldırıda bulunmuşlar, köyde mevcut bulunan ahaliyi bir tarafa toplayarak herkesin üzerinde bulunan nakit ve kıymetli eşyayı gasp ederek uzaklaşmışlardı. Kabağağ köyü göçmenlerinden Daloğlu Süleyman, Hacı Alioğlu Mehmed, Molla Ahmed oğlu Hacı Murad Ağalar aileleri ile birlikte Karataklı köyüne iltica ettikten bir hafta sonra bu sefer de civar köylerden olan Çanakçı, Işıklı ve Selci Rum ahalisi silahlı olarak bu köye de saldırarak direnenleri öldürüp hane hane dolaşarak nakit, kıymetli eşya ve hayvanları gasp ederek kendi köyelerine dönmüşlerdi²¹.

Edirne geri alındıktan sonra evlerine geri dönen muhacirler, hanelerinin tamamen tahrip edildiğini ve bıraktıkları her şeyin gasp edildiğini görmüşlerdi. Bilhassa Havsa’nın Şerbettar, Kayalar ve Aslıhan köyleri yerli Rum ahalisinin oluşturduğu çeteler tarafından bu eylemlerin gerçekleştirildiği köylerinde bulunan eşyalar, hayvanlar ve verdikleri ifadelerden anlaşılmıştır²².

Yine 1912 Kasım ayı başlarında, bu sefer Doğanca Köyünde Bulgar ordusunun istila suretiyle gelmekte olduğu anlaşılınca hiçbir yönden kaçış imkânı

²⁰BOA. DH. EUM. 3. Şb. 25/62 Lef 2; Ahmet Efiloğlu, *Osmanlı Rumları Göç ve Tehcir 1912-1918*, Bayrak yay., İstanbul 2011, s. 54.

²¹ BOA. DH. EUM. 3. Şb. 25/62 Lef 6.

²²Aynı belge.

kalmayınca köyde meskûn Rum ahalişi çete halinde teşkil olarak Müslüman hanelerini dolaşarak üzerlerinde ne kadar nakit ve kıymetli ziynet eşya varsa cebren gasb etmişlerdir. Bununla da yetinmeyerek evlerde bulunan eşyanın tümünü, koşulabilecek hayvanların tamamını kendi hanelerine aşırılmışlardır. Bu arada ahalden Ahmed oğlu Halil, Mustafa oğlu Mıstık, Bayraktaroğlu Mahmud ve Musa Hoca Ali isimli kişileri feci bir şekilde balta ve taş gibi cisimlerle darp ederek öldürmüşlerdir. Yine ellerine geçirdikleri bakire kızları başka bir mahale götürerek ırzlarına geçmişlerdir. Bu Rumlar Osmanlı Ordusu'nun Edirne'yi geri alışı esnasında da Ortaköy istikametine ilerleyen Ordumuzun üzerine ateş açmışlardır. Bu zabıttada Havsa Jandarma Karakolhane Vekili Çavuş'un imzası ile Abalar köyüne gelmiş Doğanca Köyü ahalisinin imzaları bulunmaktadır²³.

Bulgar Ordusu ilerleyince Edirne'ye sığınan yakın çevredeki köy ahalişi ise Edirne'nin düşmesinden iki ay sonra Bulgar komutanının emri üzerine köylerine geri gönderilmiş fakat onlar da yolda Çörekköy ve Doğulca Rum ahalisinin saldırısına uğrayarak üzerlerinde ne varsa gasp edilmişlerdir. Köylerine döndüklerinde ise hanelerinin tamamen tahrip edildiği, hayvanlarının Karlıköy, Doğulca, Çörekköy Divane İlyas yerli Rum ahalisince götürüldüğü anlaşılmıştır²⁴.

Korucu Köyü muhtarı, Havsa takım yazıcısı, Havsa karakol vekili ve azaların mühürlerinin bulunduğu başka bir zabıt varakasında 1912 yılı Ekim ayı sonlarında Bulgar Ordusu'nun Hasköy ve Oğulpaşa istikametinden istila suretiyle ilerlemekte olduğu görülmüştü. Bu durum üzerine köy halkı yanlarına bir kısım eşya ve zahire alarak Uzunköprü yolu ile Gelibolu'ya doğru hareket etmişlerdi. Göç sırasında nakledilmesi mümkün olmayacak eşya ve hayvanlar köyde bırakılmıştı. Edirne geri alındıktan ve savaş sona erdikten sonra köye geri dönüldüğünde evlerin tahrip, bırakılan eşya ve hayvanların da yağma edildiği görülmüştü. Bu hareketin Havsa kasabası ve buraya bağlı Abalar, Şerbettar köyleri yerli Rum ahalisince gerçekleştirildiği anlaşılmıştı²⁵.

Bulgarlar bu dönemde Marmara Denizi'nin kuzey kıyılarını Büyük Çekmece'den Şarköy'e kadar işgal etmişlerdi²⁶. 3 Aralık 1912 tarihinde Bulgarlarla mütareke yapıldığından dolayı karada herhangi bir askeri harekât yapılmadı, fakat Bulgar askerlerinin de katıldığı, Rum çeteleri tarafından işgal edilmiş ve henüz işgal edilmemiş sahilde bulunan Osmanlı köylerine akınlar ve baskınlar düzenleyerek

²³ BOA. DH. EUM. 3. Şb. 25/62 Lef 8.

²⁴ BOA. DH. EUM. 3. Şb. 25/62 Lef 9

²⁵ BOA. DH. EUM. 3. Şb. 25/62 Lef 5

²⁶ *Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi (TSKT), Balkan Harbi*, C. VII, Genelkurmay Başkanlığı Yay., 1993, s.129-130.

halkı rahatsız etmişlerdir. Ayrıca Bütün Marmara havzasındaki kıyılarda deniz araçları ile erzak ve eşya kaçakçılığı yapmışlardır²⁷.

Balkan Savaşlarında Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslim nüfusun, özellikle Rumların ve Bulgarların tutumu Devlete büyük bir ders olmuş ve aynı zamanda "Osmanlılık" düşüncesinin de işlemeyeceğini göstermiştir. 7 Ağustos 1909'da resmen yürürlüğe giren Ahz-ı Asker Kanunu ile Osmanlı Ordusu'nda Gayrimüslimlere de fiilen askerlik yapma yükümlülüğü getirilmişti. Trablusgarp ve Balkan Savaşları gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının sistemli olarak orduda görev yaptığı ilk savaşlar olmuştur²⁸. Fakat gayrimüslim askerler genelde firar etmiş ve disiplin sorunlarına yol açmışlardır. Düşman ordularına önemli bilgiler de vermişlerdir²⁹.

Balkan devletlerinin kendi aralarında ihtilafa düşmeleri sebebiyle II. Balkan Savaşı'nın başlamasıyla Osmanlı Ordusu, Edirne (23 Temmuz 1913) ve Kırklareli'yi geri almış, böylece Havsa yaklaşık dokuz ay süren işgalden kurtulmuştur³⁰, Batı Trakya'da da daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa'yı oluşturacak olan gönüllü birliklerin ve subayların gayretiyle Batı Trakya Geçici Türk Hükümeti kurulmuştur³¹.

II. Balkan Savaşı'nın başlamasıyla daha önce müttefik olan Bulgarlar ve Rumlar düşman olmuşlar ve birbirlerine karşı da saldırı ve mezalimlere başlamışlardır. Bulgarlar Edirne'den ayrılmadan bir gece önce cins ve millet ayırmaksızın, evlere zorla girip birçok ailenin namuslarını kirletmişler, Havsa'da Rum cemaatinin ileri gelenlerinden pek çok kişiyi acımasızca dövmüşler veya öldürmüşlerdir³².

Edirne'nin geri alınışına tanıklık eden Pierre LOTI gözlemlerini şu sözlerle ifade etmiştir "*Bulgarların Trakya'ya yaptıklarını bu gözlerimle gördüğümü tüm samimiyetimle söylemek isterim. Tüm bunlar benim anlatımımı ve hayal edebileceğim ötesinde bir iğrençlik taşıyor.*" Loti yaşananları sadece Türklerden

²⁷TSKT, a.g.e.s.129.

²⁸ Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının askerlik yapma durumları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ufuk Gülsoy, *Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni*, Simurg Yay., İstanbul 2000.

²⁹ Gayrimüslim Askerlerin tutumları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Suat Zeyrek, *Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri*, İstanbul Üniversitesi, SBE Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012, s. 342.

³⁰ Abdurrahman Bozkurt, "Balkan Savaşlarında Edirne'yi Kurtarma Harekâtı", *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne*, Edirne Valiliği Kültür yay., İstanbul 2013, s. 135-148.

³¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, C.1, Ankara 1992, s.73-93.

³² Halaçoğlu, a.g.e., s. 64.

değil Yahudi ve Rumlardan da dinlemiştir. Havsa'da yaşanan trajedileri de Pierre Loti tüm açıklığıyla aktarmaktadır:

“Bu hayalet köylerin sıradanlığını ayrıntılarıyla yazacağım: mesela Havsa. Fakat aynı korkunun yaşandığı yüzlerce ve binlercesi var. Aslında Havsa biraz talihe sığınmıştı. İşte uzakta bir camii; diğerlerinden daha az tahrip olmuş. Muhtemelen daha çok yağmalamaya vakitleri yetmemiş. İçeride bazı hasta ve yaralılar kirli paçavralar üzerine uzanmış. Mihrabın ve pencerelerin beyaz mermer oymaları balyozlarla kırılmış ve bunları yapanlar yaralı Türk tutsaklar. Bulgarlar onları süngüleriyle taciz ederken kutsallarına kendi elleriyle zarar verdirtmişler. Büyük rezaleti görmek için minareye çıkmak icap ediyor: Bulgarlar her gün buraya gelip kubbenin üstüne hacetlerini alacakça yapmışlar.

Etrafında mezarlık var. Tüm mezar taşları kırılmış, mezarların üstleri açılmış ve dağılmış kemiklerin üstlerine yine hacetlerini yaparken eğlenmişler.

İşte köyün kuyuları... Burada korkunç bir koku var; askerler tarafından vahşice öldürülmüş kadın ve çocukların cesetleri bu kuyulara atılmış. Ve cesetler suyun içinde kalsınlar diye mezarlardan söktükleri mezar taşlarını üstlerine koymuşlar.

Binin biraz üstündeki insandan, faciadan kırk kadar insan kaçmıştı. Bunlardan biri benim adımla söyledi ve hayaletler gibi harabelerin arasından çıkıp etrafımda koşturmaya başladılar. Yoksul ve yiğit insanlar! Bu ücra köyde bile, sözde Hıristiyan Avrupa'ya gerçeği haykırmaya çalıştığımı bilen insanların olması mümkün müdür? Fakat elbette bu insanlar her şeyi biliyorlar ve benimle tokalaşmak istiyorlar. Dahası bana ıstıraplarını anlatıyorlar. Biri şöyle dedi: “Artık ne karım, ne çocuklarım, ne evim, ne de sürüm var. Neden ben de ölüp gitmedim ki?” Bir başkası, beli bükülmüş bir ihtiyar şöyle söyledi: “On yaşında, bana can veren bir torunum vardı. Dört Bulgar askeri ırzına yeltenmek için eve daldılar. Dövüştük, çünkü torunumu korumak istiyordum. Kendime geldiğimde torunum ölmüştü.” Bu küçük kız şimdi nerede? Kuşkusuz diğerleriyle beraber o mezar taşlarının örttüğü kuyuda çürümekte”³³.

Pierre LOTI'nin de gözlemlerine bakılacak olursa, Havsa ve çevresinde Balkan Savaşları esnasında hem işgalci Bulgar Ordusu'nun, hem de yerli Rumların sivil halka yönelik saldırıları sonucu önemli derecede can ve mal kaybı yaşanmıştır.

Havsa'da meydana gelen olaylar bütün Trakya'da benzer şekilde yaşanmıştır. Savaş sırasında Bulgar ordusundan gördükleri mezalimin yanında bir de yerli Rumların saldırılarına maruz kalan evleri, köyleri yağmalanan yakılan, katledilen Müslüman Türk ahali göç etmeye çalışmış ancak yollarda yine saldırılara uğramıştır.

³³ Pierre LOTI, “Pour Andrinople Ottomane”, *L'illustration*, sayı 3679, 30 Ağustos 1913, s. 158-159.

Özellikle Rumlar Trakya'da Müslümanları göçe zorlamak için köylerini yakma yöntemine çok sık başvurmuşlardır. Dâhiliye Nezaretinin kayıtlarına göre Trakya'da Rumlar tarafından yakılan köy sayısı 700'dür³⁴.

SONUÇ

I. Balkan Savaşı'nın başlamasından sonra beklenmedik bir şekilde Osmanlı Doğu Ordusu'nun birkaç gün içinde düzensiz bir şekilde geri çekilmesi, Edirne şehir merkezi ve Gelibolu hariç tüm Trakya'nın düşman işgaline uğramasına yol açmıştır. Osmanlı Devletine karşı gerçekleştirilen Balkan ittifakında, Bulgaristan ve Yunanistan'ın bulunması, Doğu Trakya'da yaşayan Osmanlı Devleti vatandaşı Rum ve Bulgarların çok önemli bir kısmının düşman ordusunu kurtarıcı gibi görmelerine sebep olmuştur. Bu yaklaşım bölgedeki Türkleri bu coğrafyadan zorla uzaklaştırma ve yok etme yollarına sevk etmiştir. Havsa ve çevresinde yaşanan olaylar da bu durumu doğrular niteliktedir. Havsa ve çevresindeki bazı yerli Rum çetelerinin Türklere yönelik eylemlerini gasp, yağma, hırsızlık, cinayet, tecavüz ve askerî kuvvetlere saldırı şeklinde kategorize etmek mümkündür.

Meydana gelen olayların diğer bir olumsuz etkisi de Türklerin ve gayrimüslim unsurların yüzyıllardır birlikte yaşama kültürlerinin büyük zarar görmesi ve karşılıklı olarak güven duygusunun yitirilmesidir. Balkan Savaşları sonucunda Doğu Trakya'nın Osmanlı idaresi altında kalmasından sonra bölgedeki Rum ve Bulgar unsur, Müslüman komşularının tepkilerinden çekinerek göç etmiştir. Ancak yaşanan hadiseler görmezden gelinerek meseleye bakıldığında, yabancı literatürde ve bazı yerli çalışmalarda tek taraflı olarak gayrimüslimlerin mağdur edildiği gibi bir anlayışla karşılanmaktadır. Benzer durum Balkan savaşları dışında I. Dünya Savaşında yaşananlar için de geçerlidir. Hâlbuki Osmanlı Devleti'nin büyük toprak kayıpları yaşadığı son yüzyılında, Justin McCarthy'e göre göç etmek zorunda kalan Türk ve diğer Müslüman nüfus yaklaşık 6 milyon iken, bu sayı Gayrimüslimlerde 1,9 milyondur. Ancak mevcut yabancı literatürde Gayrimüslimlerin yaşadıkları hadiseler yoğun ve tek taraflı şekilde yer alırken onların üç katı büyüklüğündeki 6 milyonluk Türk ve Müslüman unsurun yaşadıkları olaylar neredeyse görmezden gelinmektedir. Bu tablo Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da pek değişmemiş, Balkanlardan Türkiye'ye çeşitli aralıklarla toplamda bir milyondan fazla insan göç etmiş, yine Osmanlı Devleti'nin terk ettiği coğrafyalar arasında bulunan Kırım'daki Tatar Türklerinden ve Kafkasya'da mukim Ahıska Türklerinden yüzbinlerce insan Stalin döneminde insanlık dışı metotlarla sürülmüşlerdir.

³⁴ Doğu Trakya'da Rumların Müslüman ahaliye yaptıkları saldırılar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Efiloğlu, *a.g.e.*, s. 54-64.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV BELGELERİ

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi*

Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyeti Üçüncü Şube (DH. EUM. 3.Şb)

II. Süreli Yayınlar

L'illustration

III. İnceleme Eserler

AĞANOĞLU, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç*, Kum Saati Yay., İstanbul 2001.

ALP, İlker, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1878-1989)*, Ankara, Trakya Üniv. Yayınları, 1990.

Balkan Harbi Kronolojisi, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara 1999.

BAYUR, Y. Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.II, K.II, 3.bs., TTK. yay., Ankara 1992.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, *Trakya'da Milli Mücadele*, C.1, TTK yay., Ankara 1992.

BOZKURT, Abdurrahman, "Balkan Savaşlarında Edirne'yi Kurtarma Harekâtı", *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne*, Edirne Valiliği Kültür yay., İstanbul 2013, s. 135-148.

EFİLOĞLU, Ahmet, *Osmanlı Rumları Göç ve Tehcir 1912-1918*, Bayrak yay., İstanbul 2011.

ERSÜ, Hüsnü, *Balkan Savaşı'nda Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebeleri*, (Yay. Haz., Ahmet Tetik, Çiğdem Aksu), ATASE Yay., Ankara 2006.

ERYILMAZ, Bilâl, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*, Risale Yay., İstanbul 1996.

GÜLSOY, Ufuk, *Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni*, Simurg Yay., İstanbul 2000.

HALAÇOĞLU, Ahmet, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*, Ankara, TTK, 1995.

*Belge numaraları metin içerisinde dipnotlarda gösterilmiştir.

HALL, Richard C., *Balkan Savaşları 1912–1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası* (Çeviren Tanju Akad), Homer Kitabevi, İstanbul 2003

HOCHWASTER, Gustav von, *Balkan Savaşı Günlüğü "Türklerle Cephe"*, (Çev. Sumru Toydemir), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. İstanbul 2008.

İstatistik Umumi İdaresi, *Devlet-i Aliye-i Osmaniye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumisi*, Alem Matbaası, İstanbul 1316

KAYICI, Haluk, *Salnamelere Göre İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*, Edirne Valiliği Kültür yay., İstanbul 2013.

KÜÇÜK, Cevdet, "Balkan Savaşı" Maddesi, *DİA.*, C. 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992 s. 23-25.

LOTI, Pierre, "Pour Andrinople Ottomane", *L'Illustration*, sayı 3679, 30 Ağustos 1913

MCCARTHY, Justin, *Ölüm ve Sürgün*, TTK yay., 2. Baskı Ankara 2014.

ÖRENÇ, Ali Fuat, "Edirne Muhasarası ve Mehmed Şükrü Paşa", *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne*, Edirne Valiliği Kültür yay., İstanbul 2013, s.103-134.

Savaşı Yaşayanların Kaleminden Edirne Balkan Savaşı Anıları, Haz. Ratip Kazancıgil, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

SELÇUK, Mustafa, "Marmara Havzası'nda Yaşayan Gayrimüslim Halkın Balkan Savaşlarında Bulgar Ordusuna Yaptığı Yardımlar" *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S.13, İstanbul 2008, s. 95-104.

ŞIVGIN, Hale, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Balkan İttifaklarının Önce Kiliseler ve Çeteler Arasında Başlaması" *Osmanlı C.2*, Ankara 1999, s. 478-483

ŞİMŞİR, Bilal, *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri, Kırımlar – Kıyımlar – Göçler (1821-1913)*, Terazi yay., Ankara 2013.

Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, Balkan Harbi, C.VII, Genelkurmay Başkanlığı Yay., 1993.

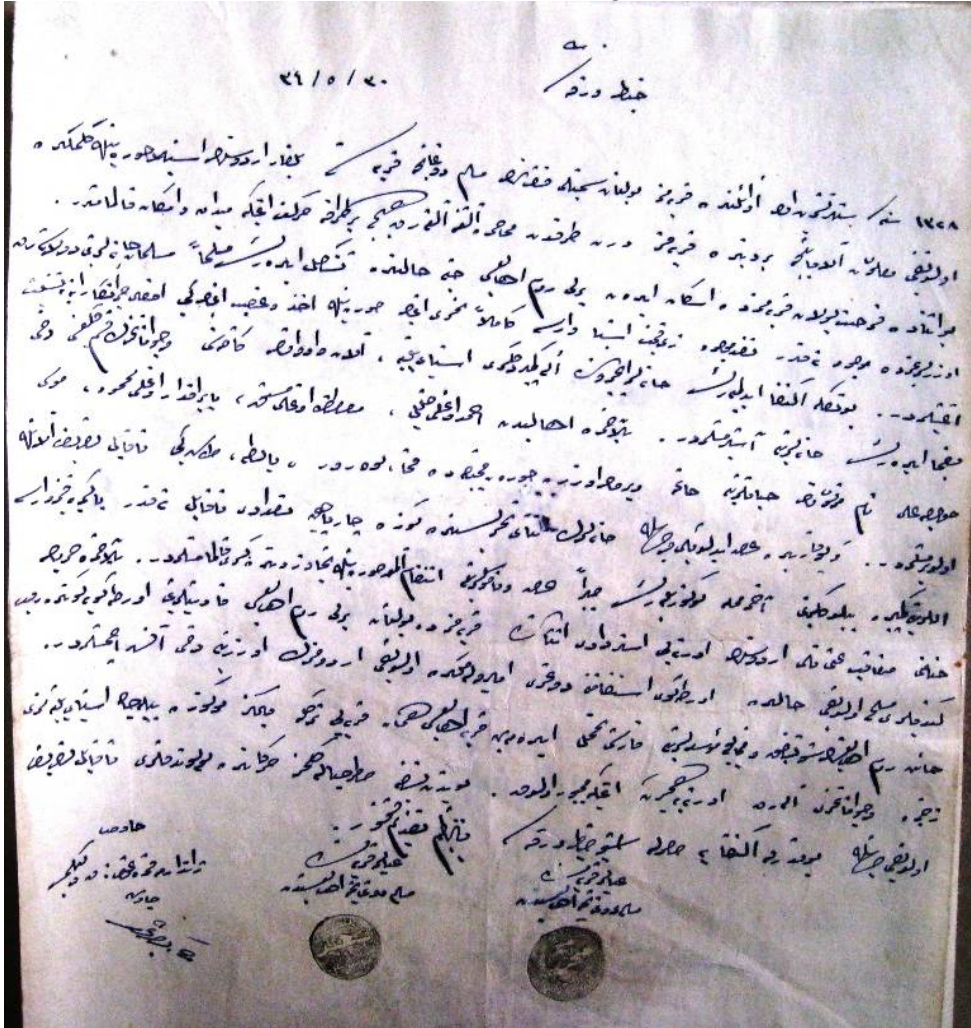
YENİDÜNYA, Süheyla, "Balkanlarda Kilise Mücadeleleri: Fener Rum Patrikhanesi Tarafından Makedonya'da Yürütülen Çete Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'nin Aldığı Tedbirler" *Türk Tarihinde Balkanlar*, C.II, Sakarya Üniversitesi Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013.

ZEYREK, Suat, *Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri*, İstanbul Üniversitesi, SBE Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.

EKLER

EK: 1

Yerli Rumların Gerçekleştirdikleri Olaylarla İlgili Havsa Jandarma
Karakolhane Vekili Çavuş'un Ve Abalar Köyüne Gelmiş Doğanca Köyü
Ahalisinin İmzaları Bulunduğu Zabıt*

* BOA. DH. EUM. 3. Şb. 25/62 Lef 8

EK: 2

Havsa'da Kendi Evlerinin Harabeleri Arasında Türk Kadınları*

* Pierre LOTI, "Pour Andrinople Ottomane", *L'illustration*, sayı 3679, 30 Ağustos 1913, s.158.